

Az esztergomi főszékesegyház orgonája. Edition Lade, CD 004.

A. van Noordt: XXIV. zsoltár, J.S. Bach: C-dur preludium és fuga BWV 547, G. Merkel: d-moll szonáta op. 30., C. Franck: Prière op. 20., Ch.-M. Widor: Final a III. szimfóniából op. 13., M. Duruflé: Scherzo op. 2., L. Vierne: Final az V. szimfóniából op. 47. Előadja Pálúr János, közreműködik Deák László.

Remekművek néha befejezetlenül kerülnek a nagyközönség elé. Csonkaságukon azonban átsugárzik a nagyszerű elgondolás, mely által megfogantak, és a néhol még kidolgozatlan anyag is vall a mesteri kezekről: a torzóban a teljességet vehetjük észre.

Hasonló érzések foghatják el azt, aki időt szakít az esztergomi székesegyház orgonájáról készült lézerlemez tanulmányozására. A felvételen egy olyan bevégezetlen hangszer szólal meg, amelyben a tervezett változatoknak még harmada sem üzemel.

Az orgona Ludwig Mooser 1856-os hangszerének romjain épül újjá. Ez a hangszer több szempontból is nevezetes: a Kárpát-medence legnagyobb templomában áll, ünnepélyes felavatására a bazilika felszentelésekor, Ferenc József császár jelenlétében, Liszt Ferenc Esztergomi miséjének ősbemutatójával került sor. A szerző vezényelte mű orgonaszólamát Alexander Winterberger játszotta, akit más Liszt-művek bemutatójaként is számon tart a zenetörténet. Kevésbé ismert viszont, hogy a 48 regiszteres orgona III. manuálműve – tájainkon talán elsőként – kúpládás szerkezettel készült, sípjai pedig redőnysekrényben álltak. A II. világháborúban megsérült, majd alaposan megdézsmált hangszer maradványai három és fél évtizedig aludták Csipkerózsika-álmukat. A még 1947-ben sebtében felállított ideiglenes orgonát felváltva, Baróti Istvánnak, a bazilika karnagy-orgonaművészenek elgondolása alapján 1979-ben kezdődött meg a helyhez méltó új hangszer készítése. Az első üzembe helyezett részek az 1856-os orgona még felhasználható roncsai voltak. Az ötmanuálosra, 147 regiszteresre tervezett hangszer építése azóta is tart; a munkálatok ütemét és a rövidebb-hosszabb kényszerszüneteket az építetetői szándék valamint a rendelkezésre álló anyagiak határozzák meg.

A most közreadott felvételen az elektromos csúszkaladás orgonából egy félkész főmű, egy kb. kétharmadában kiépített redőnymű és még néhány pedálváltozat szólal meg. Pálúr János programja három évszázadot fog át, s a hangszeren gyakorlatilag valamennyi korszak meggyőző stílushűséggel szólal meg. Ez a tény nem csak az előadót minősíti, hanem tanúsítja a médiumként szolgáló orgona alkalmazkodóképességét is; a hiteles hangzást szinte csak a historikus előadásban megtalálni vélő korunkban bizonyítja egy másféle elgondolás további jogsultságát is. Ez pedig az orgonaépítés-történet eredményeinek nem katalógusszerű, hanem művészi szintézissel történő egyesítése egy hangszeren belül. Egy műalkotás értéke általában annak esztétikai élvezhetőségén, szépségén mérhető le, melynek zeneszerszámoknál elsőként a hangzás a hordozója. A lemezen megszólaló orgona ebből a szempontból nemcsak szép, hanem számos pillanatban

egyenesen varázslatos. E hatásnak három összetevőjét érdemes kiemelni. – Az első a klasszicizmus tartózkodó ünnepélyessége, de a drámai karaktert sem nélkülöző fensége, amely Mooser eddig újjáélesztett 15 regiszteréből árad. Ez az ódon, zúgva szárnyaló plénóhangzás, melyet Esztergomon kívül ma már csak a sárospataki református templomban élvezhetünk, több alkalommal is megszólal a felvételen, így a Noordt-mű 3. verzusában vagy Bach C-dúr fugájának végén. Kár, hogy az egyébként meggyőzően regisztrált és előadott Merkel-sonáta a többi felhangzó darabtól eltérően áthangszerelve – a korabeli hangzásvilágon túllépve – került a lemezre. Egyedül ebben a műben nyílt volna jó alkalom a historizálásra, hiszen keletkezési ideje Mooser orgonájáéval gyakorlatilag egybeesik. – A hangzás másik fontos meghatározója az a művészi koncepció, amelynek alapján az orgona bővítése elkezdődött. Bár egy harmadkész mű ennek helyességét a gyakorlatban alig igazolhatja, az új változatok határozott karaktere és szépsége, a telt és kiegyenlített hangzás – mely az orgonaépítőket is dicséri – már most a teljesség élményét nyújtja, s ez a továbbiakra nézve is reménykeltő. (Egyelőre ma azonban csak bizakodhatunk, hogy az orgona elkészültére nem kell annyi évtizedet várunk, amennyibe a bazilika építése telt). Az új hangszínek közül különösen a háromszintes trombita tűzijátékszerű, de a tuttihoz mégis hozzásímuló pompája, egy csillagként ragyogó carillon és egy bensőséges oboa figyelemreméltó. Duruflé Scherzójának kezdetén költőiségével egészen egyedi hatású a voix céleste, melyhez fogható a recensens még csak a párizsi St. Sulpice-templomban hallott. – Az esztergomi orgona hangzásának harmadik eleme, éltető közege a templom 10 másodperces utőzengése. A jól megválasztott mikrofonálásnak köszönhetően ez teljességében csak a generálpauzákban érzékelhető, így a zenei folyamatok zavar nélkül, jól követhetők. E visszhang több alkalommal viszont tovább nemesíti, körülfonja, transzcendens magasságba emeli az elhangzottakat.

A figyelmes hallgató még számos részletben lelheti örömét, melyek mellett a felvétel néhány apró fogyatékosága – egy-egy elhangolt síp a halk tételekben, vagy a néhol sleppelő pedálszólam – elenyészik. Pálúr János – és a Merkel-sonátában partnere, Deák László – zenei és technikai szempontból is méltó megszólaltatója e kitűnő hangszernek, melynek első CD-be írt lenyomata nem csak orgonabarátoknak, hanem a szép zenei hang szerelmeseinek is jó szívvel ajánlható.

Dudits Pál

Helyreigazítások – kiegészítések

1. *Mezei Jánostól* ehelyt kérünk elnézést, mert neve kimaradt lapunk 1. számának 125. oldalán a budapesti egyházzenei tanszak tanárainak névsorából: II. évf., egyházzeneirodalom – korai többszólamúság. (A Szerk.).
2. A lapunk 1. számának 74-78. oldalán található cikk *Dudits Pálnak* az orgonás műemléki konferencián elhangzott előadásából szerkesztett változat. A cikk végén található fotó a konferenciához csatlakozó, *Sirák Péter* által rendezett kamarakiállítás anyagából való.